

İQLİM İSTİLƏŞMƏSİNİN KƏND TƏSƏRRÜFATINA TƏSİRİ

Vahid Məhərrəmli

Bakı, İBİS Oteli, 07.10.2023

AZƏRBAYCANDA İQLİMİN İSTİLƏŞMƏSİ FƏSADLARI

Son 100 ildə Azərbaycan ərazisində orta illik temperatur 0, 4-1,30C-yə qədər artmışdır.

Azərbaycanda iqlimin istiləşməsi nəticəsində:

- Suyu olan tələbat artır;
- Bitkiçilikdə su çatışmazlığı, quraqlıq səbəbindən məhsuldarlıq aşağı düşür;
- Torpaqda kimyəvi və biokimyəvi proseslərin sürətlənməsi səbəbindən bitki örtüyü azalır;
- Şoran torpaq sahələri artır, səhrələşmə prosesi sürətlənir;
- Yağıntılardan azalması ilə əlaqədar çaylarda suyun həcmi azalır;
- Ölkənin su resursu son 10 il ərzində 32 milyard kub metrədən 25 milyard kub metrə düşüb;
- Son illərdə sel əmələ gəlməsi 14 dəfə artıb;
- Regionlarda dolu düşməsi halları 2 dəfədən çox artıb;
- İntensiv yağışların yağması və sel sularının əmələ gəlməsi səbəbindən fermerlərin təsərrüfatlarına ciddi ziyan dəyib

QLOBAL İQLİM DƏYİŞİKLİYİNƏ AZƏRBAYCANIN HƏSSAS SEKTORLARI

- *Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sektoru, su resursları sektoru, enerji sektoru, meşə sektoru, turizm sektoru və səhiyyə sektoru iqlim dəyişikliyinə həssas hesab edilir. İqlim dəyişikliyinə ən çox həssas olan sahələr kənd təsərrüfatı və su sektorudur.*
- 30 ИЮН. 2023 ГAZƏRTAC. Milli Hidrometeorologiya Xidmətinin rəisi bildirib ki, "Dolu prosesi bu ilin iyun ayında keçən illə müqayisədə daha çox təkrarlanıb. Belə ki, ay ərzində 38 dəfə dolu düşüb, ötən il isə 18 gün olub".
https://azertag.az/xeber/Hidrometeorologiya_Xidmeti_Iyunda_olkemizde_55_sel_hadisesi_qeyde_alinib-2678452

İqlim dəyişikliyinin Şəki rayonuna təsirləri - 1

- Rayonun sahəsi-249 min hektar, əhalisi- 189,7 min nəfər
- Şəki Azərbaycanın şimal-qərbində, Böyük Qafqaz dağlarının cənub yamacında, dəniz səviyyəsindən 632 m yüksəklikdə yerləşir. Bol su ehtiyatı, normal rütubət balansı, məhsuldar torpaqlar, zəngin meşə örtüyünə malikdir.
- Son bir neçə ildə Şəki rayonunda havaların quraqlı keçməsi nəticəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının əkin sahələri və istehsalı kəskin şəkildə azalıb.
- *2022-ci ilin məhsulu üçün 65 544 hektar sahədə taxıl əkini həyata keçirilmişdir. Həmin il Şəki Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin mütəxəssisləri tərəfindən yerlərdə aparılan monitorinqlər nəticəsində məlum olmuşdur ki, yaz aylarının quraq və yağmursuz keçməsi nəticəsində rayonda 17 063,5 hektar taxıl əkinləri tamamilə məhv olmuş, qeyri-münasib hava şəraiti sağlamat qalan taxıl əkinlərinə də mənfi təsirini göstərmişdir. 2022-ci ildə rayonda 89 576 ton məhsul istehsal olunmuşdur. Orta məhsuldarlıq 18,4 sentner təşkil etmişdir.*
- Şəki Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzindən mətbuata bildiriblər ki, 2023-cü ildə rayonda ümumilikdə 65 min hektar sahədə taxıl şəpilib. Ərazinin 16 min hektara yaxını suvarılır. Havalar həddən çox quraq və yağmursuz keçdiyinə görə əkilən taxılın böyük hissəsi məhv olub.

İqlim dəyişikliyiinin Şəki rayonuna təsirləri - 2

Şəkidə son 11 il ərzində ümumi əkin sahəsi 38,5% (35 min 500 hektar) azalmışdır

	2010	2012	2013	2015	2020	2021	2022
Cəmi əkin sahəsi hek.	86951	85936	92065	74014	73583	71886	56565
Dənlilərin əkin sahəsi, hek	76127	74800	82505	63822	66693	64647	49282
Dənlilərin istehsalı, ton	141954	263008	226085	193546	203283	198704	92216
Taxılın məhsuldarlıq, sent	18,8	35,5	27,5	30,3	30,5	30,7	18,7

Şəki rayonunda dənlilərin və dənli paxlalı bitkilərinəkin sahəsi 40,2 % (33 min 223 hek), son 10 ildə məhsul istehsalı 2,8 dəfə (170 min 792 ton), məhsuldarlıq isə 47,3% (16,8 sentner) azalmışdır

İqlim dəyişikliyi Şəki rayonuna təsirləri - 3

Şəki rayonunda tütünün əkini sahəsi 20 il ərzində (2000-2020) 2 dəfədən çox azalmış, son 2 ildə cüzi artım olsa da, məhsul istehsalı və tütünün məhsuldarlığı aşağı düşmüşdür.

	2000	2010	2015	2020	2021	2022
Tütünün əkini S	2223	432	596	1108	1241	1250
Tütün istehsalı	7520,0	1242,5	1807,9	3837,0	4150,0	3602,5
Məhsuldarlıq	33,8	28,8	30,3	34,6	33,4	28,8

Meyvə və giləmeyvə əkini, məhsul istehsalı və məhsuldarlıq

	2000	2010	2020	2021	2022
Bağların əkin sahəsi, ha	635	1571,0	3791,0	3925,0	3925,0
Meyvə və giləmeyvə istehsalı, ton	6107	19125,9	27847,4	28556,5	28603,8
Meyvənin məhsuldarlığı, sent/ha	96,2	95,9	65,0	64,4	64,5

İqlim dəyişikliyi Şəki rayonuna təsirləri - 4

Şəki rayonunda yem bitkilərinin əkin sahəsi və heyvanların baş sayı kəskin şəkildə aşağı düşüb

	2009	2010	2015	2020	2021	2022
Yemlik bitkilərin əkini	9487	7598	7228	4042	4120	4149

2009-ci illə müqayisədə 2022-ci ildə yemlik bitkilərinin əkin sahələri 2 dəfədən çox azalmışdır. Son 9 ildə Şəki rayonunda iribuynuzlu mal-qaranın sayı 17 min 115 min baş, 21,8%, xırda buynuzlu heyvanların sayı isə 45,2% (146 min 718 min baş) azalmışdır

		2012	2013	2015	2020	2021	2022
İB mal-qaranın sayı, baş	76001	78038	78324	70636	69292	63489	61199
İnək və camış sayı, baş	37896	38984	39124	35496	34914	32721	31935
Qoyun və keçilər, baş	304338	317258	323901	291685	302281	182341	177183
Süd istehsalı, ton	49823	54294	55789	55692	60678	61638	54558
Ət istehsalı, ton	4289	5589	5596	5573	6469	6688	5746
Yumurta, min ədəd	17000	21600	23380	24850	28114	28817	28173

İqlim dəyişikliyinin Şəki rayonuna təsirləri - 5

- Şəkidə dolu olan günlərin orta illik sayı 14-dür, yəni 10 ildə 14 dəfə dolu yağır- ŞƏKİ ENSİKLOPEDIYASI <https://www.tarix.shaki.info/sheki>
- **2023-cü ilin aprel-iyul aylarında 6 dəfə dolu düşüb (4 dəfədən çox)**
- 1. 07 aprel 2023. Şəki rayonu ərazisinə xırda dənəli dolu düşüb. APA. <https://apa.az/az/weather-forecast/bezi-yerlerde-yagis-dagliq-erazilerde-qar-yagib-dolu-dusub-faktiki-hava-757867>
- 2. Aprelin 13-ü -2023 saat 13:28-də Şəki rayonuna dolu düşüb. Modern.az <https://modern.az/olke/405730/balaken-ve-sekide-sel-ve-dasqin-olub-faktiki-hava/>
- 3. 30 Aprel- 2023. Rayonun Böyük Dəhnə, Kiçik Dəhnə, Şorsu və Aşağı Layısqı kəndlərinə dolu düşüb. Report <https://report.az/hadise/sekide-dolu-bir-sira-fesadlar-toredib/>
- 4. Mayın 8-də saat 14:00-15:00 radələrində Şəkidə leysan yağışla birlikdə xırda dənəli dolu düşüb <https://azadses.az/cemiyet/23149-kiy-dolu-ahdaa-qar-yab-faktk-hava.html>
- 5. 18 ИЮН. 2023 Şəkiyə dolu düşdü: 200-dən çox evə ziyan dəydi http://www.musavat.biz/mobile/news/sekiye-dolu-dusdu-200-den-cox-eve-ziyan-deydi-foto_985546.html
- 6. 16 İyul 2023. Şəkiyə güclü dolu düşdü (VIDEO) <https://www.ocaqnews.com/sav/say374461/%C5%9E%C9%99kiy%C9%99-g%C3%BCcl%C3%BC-dolu-d%C3%BC%C5%9Fd%C3%BC-V%C4%B0DEO>

Nə etmək məsləhətdir?

1. Yağış, çay sularının yığılmasını təşkil etmək;
2. Dağlıq və dağətəyi ərazilərdə su anbarları yaradıla bilər. Yığılan suyu bir şəbəkədə birləşdirməklə su resurslarından daha səmərəli istifadə etmək olar;
3. Suyun nəqlini metal borular vasitəsi ilə təşkil etməklə su itkisinin qarşısı alınar;
4. Sudan istifadənin səmərəliliyini təmin etmək üçün damcı suvarma sistemini tətbiq etmək məsləhətdir;
5. Meşə ərazilərinin genişləndirilməsi, dağlarda kolluqların, ağacların artırılması, ot örtüyünün yaxşılaşdırılması kimi tədbirlər görülməlidir;
6. Örüş və təbii biçənək ərazilərinin suvarılması təşkil edilməlidir;
7. Heyvanları qorumaq üçün kölgəliklərin yaradılması, heyvanların su təminatının dayanıqlı olması, heyvanların çimildirilməsinin təşkili vacibdir. İsti günlərdə heyvanların qapalı şəraitdə yemlənməsi və yaxud örüş sahələrinə axşamlar çıxarılması məsləhət bilinir;
8. Hökumət iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma üzrə dövlət proqramı hazırlamalıdır.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm!